

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 6 (114104)

1981 чылдың январь 8, четверт

1925 чылда үндэсизлеттинген

Өртөө 2 көв.

Хоорайларның болгаш көдээниң ажил-ишчилери, СЭКП-ниң XXVI съездизин төлөптиг уткуур дээш Бүгү-эвилелдин, социалистиг чарыжыңга улам идепкейлиг киржилиңер!

Техника септелгези

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР, ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Оңгу беш чылдың сөөлүгү чылынның дөрткү кварталы доозулган. Республиканың ажил-агыйларының септелгези канчаар ажылдааны? Дөрткү кварталда техника септелгезинин планын ооналазы күүсеттинген бе? Он бирги беш чылдың баштайгы чымы—1981 чылдың чымы хову ажылдарында техниканы баш уулу мак белектер адыр дугайында Бин-Хем районуну механизаторларынның үндүргөн кыгырчын чөр-чөдө канчаар дөткөн, боттандырып турарыл? Бо допчулаага ол айтырлары тодарып көрөлиңер.

ажылды кошкак темпиги чорудуп, уулу ховулаашкыны болдуруп турар. Бо айткан районнарны удуруткучулар тракторлар септелгезинин график-планын күүседирине кичээлгези салза чогуур.

Тараа комбайннар септелгезин байдал республикада инитизиле илдег-ла эки эвес болуп турар. Чижээ, дөрткү кварталда 275 комбайн септелгезинин планын турда, черек кириңда 241-ин септээ, азы планын 87,6 хуу боттандырган. Эрткен чылдың бо үе-инде комбайннар септелгезинин квартал планы 5,8 хуу ажыг күүсеттинген турган.

Комбайн септелгезинин талазы-биле Бин-Хем, Барык-Хемчик, Танди районнарны ажил-агыйлары мурунку олуруда чоруп, планын ооналазын ажыг күүсеткелээ. Өвүр, Эрзин районнарны ажил-агыйлары тараа комбайннарны септелгезинге амга чедир белектер кирбээни мырыял элдептин. Ында ажил-агыйларыны удуруткучулар та чүм маан турар чүве? Республик тараа комбайннарны септелгезинин дөрткү кварталда план-графиктин үскөн болуп турар.

Ол шыкша дөрткү кварталда чүкү машиналарын септелгезин ап көргө, план чүткө-

79,3 хуу күүсеттинген. Бо талазы-биле уулу ховулаашкыны Мингүн-Тайга, Өвүр, Чөө-Хемчик, Улуг-Хем, Танди, Тес-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарны ажил-агыйлары болдуруп турар.

Көдээ ажил-агыйны өске-даа машиналарын септелгезин ап көргө, дөрткү кварталда планын чедир кылдыр кылдыр чүдүрүп хой болуп турар. Чижээ, чамдык тарылга чедир ам-даа 1145 септээ, 545 трактор андаанын, 390 культиватору, 317 трактор илгирин септелгезинге хемчээли уулу болуп хөвөр артышпадыр. Мону барымаалазын, чамдык тарылга чедир артык уде чүткө анда киржир техниканы эвес, харын ажаан алышкыны техниканы база белектерини шугумуна тургузар дээш кошкак дивес күженишкени-биле ажилдаары эржек чүгү-

Септелгезинин ажил-агыйлар мергезилдик организастаарыны, оларын ортузунга чарышты дөткөп болурун, моральдык база материалдык илде бээрини бүгү хемчегелерин алышы ажил-агыйларны удуруткучулар, септелгезин, партооннар, ажил-агыйларны шыгыны кичээлгези калыр ужурут.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЖУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазынын бирги ораакчызы В. В. Кузнецовтуң даргаалашкыны-биле январь 6-да ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун алымын элечилгези хуула болган. Хуулага көргөн баштайгы айтырыг — корум-чуруму бижылгаар болгаш корум-чуруму үрээр чоруктарга удуз демиселди күштелдир талашы-биле Кыргыс ССР-ниң болгаш Курск областын удуз депутаттарын Советтериниң алымын дугайы. Кыргыс ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы А. Дуйнев биле уулу депутаттарын Курск област Совединиң куусомунун даргазы Н. И. Журкин динчилдиг кылган.

Совет хоойуларын хажык чок күүседир хандары, социалистиг хоойу-дүрүмү шыгыны сазынын талазы-биле бүгү ажилды деңгээли беледери, күрүенин болгаш инитизин корум-чурум камгала, хаммагаларын эргелерин камгалаарын күштелдирер амгы үеини байдала-рында чүгүла соруга болуп турар деп демгелээ. Советтериниң болгаш эрге-хоойу камгалаар организастар ажилда бар четтестерге, корум-

чурум үрээр чоруктар-биле демиселди улам ийкей күштелдирерин эржек чүгүлазын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун алымын элечилгези хуула болган. Корум-чуруму бижылгаарын талазын бүгү эргелерин улам ажыктыг кылдыр боттандырып талашы-биле Кыргыс областын удуз депутаттарын Советтериниң алымын болгаш доктаамал комиссияларын ажил-чорудула-рын кол угулушкыны тодаргайлаштырган. ССРЭ-ниң Президиумунун, ССРЭ-ниң Иштики черектер министртервозунга, ССРЭ-ниң Юстиция министртервозунга, элечилгези болгаш автономт республикаларын Дээди Советтериниң Президиумунга, чер-чер Советтеринге база чогуула талашы берген.

ССРЭ Конституциязында дүштүр ССРЭ Эвилелиниң хоойуларын боттандырып чорудар талазы-биле ажилды организастаарын плавнын камгалаарын күштелдирерин дугайында болгаш ССРЭ хоойуларын чылазын белектер дугайында айтырыгын хуулага көргөн. ССРЭ-ниң Юстиция министери В. И. Терещин динчилдиг кылган. Ажил-агыйлар турар хоойулар

(СЭТА).

АКАДЕМИЯ ЭРТЕМИНИҢ ТӨВҮ

САРАТОВ. Болгада хоорай-ның эртем күчү ССРЭ-ниң Эртемир академиязын кыда тургустуруп чыгара, агаар-болдурун нарын байдала-рында үнүштерин тургусту-шканын болурун айтыр-ларынче кол кичээлгези сал-дыр.

Агар-үлөтүр комплекзиниң хөгжүлгезинин социал-экономикаг айтырларынын институту до-булаа де-вис-көргө индикс комплексти тургузарын болгаш хөгжүлгезин дүрүм агууларын шы-яңаар соругалыг.

Үнүштерин болгаш микро-организмдер биохимияны-ны база физиологияны институту хоорайда адирлар

(СЭТА).

НЕФТЬ-БИЛЕ КАДЫ КЕЛИР ГАЗ

Нефть-биле кады келир газ-тын азын каш чабыныштарын Барын Сибириниң нефть ты-выжының черлеринде өжүргөн. Чүгүла ол чиг-эт ам Сургут-скинниң газ болбазырадыр за-водунга үргүчү кээп турар. Ол заводтун баштайгы элечин-чоокта чаа ажилдаа кир-ген. Кургаг олар чүдүлү болгаш бодуун бенинни ам-ыла бадуруп турар.

Сонгу Тюмень-нефть-биле кады келир газ болбазы-рады кылар удуз тир. Чылаа 15 миллиард кубометр олар чүдүлү берип шыдаар бадур-гелеринин комплексиниң илде ажилдап эгелзэн. Чижээ, уузе ажил-агыйыга нефть газы-нын 70 ажил хуузу Сам-отлорда ажиллап турар. Нефть газын болбазырадыр кылар бешки бадурга келер — Бе-лозериниң заводун чоокта чаа база ажилдаа кирген.

Сибириниң сонгу-барын ке-ээни агаар-болдурун берге байдалдары турда-ла, газ болбазырадыр заводтарын дөртүнүн чаа метогаларын тургузулар чедикшиниң ажиллап турар. Чижээ, Нижнеархаровскке порт бадур-гелерин чарыш агаарына де-рин кылган. Бадурга келерин ийнар дөртүнүн ажил-агый-ны уулу: капитал сазышкы-нынын, техниканы моон-нел, тууд ажилдарының хем-

чээлин кызырып турар.

Тюменниң нефтин болгаш газын черлеринде кургаг шө-дер барык чок болгаш мал-гаш-тулаа коодаан болуп ту-рар. Ындыг черлерге заводтар-ны туулары дыка нарын. Нефть тывыжынын ажил-агый-нары, специалистер тууду-ларга дузалажып, боттарын арга-сүмезин берип турар. Газ болбазырадыр кылар завод-тарын ажил-агый башкаар мергезилдик ажилын кал-дарыны ам тус чере өрөдип турар апарган. Сургутскинниң газ болбазырадыр заводуну бүгү күчүнү шыгээли алырында тос айлар негетти-нер. Ынчалзажок чурттуу ком-мунистериниң дээди шууга-лынга адал болдурун социал-лист чарышты калбартып турган, ол соруганын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажил-агыйларын тургустурун шийитирзэн.

Нефть-биле кады келир газтын болбазырадыр кылар үлөтүрүн чаа адырын Сон-гу Тюменге тургустун ажил-агыйларын тургустунга кылар кылар сайлаан. Сургутскин ГРЭС бүгү күчү-биле ажиллап эгелзэн. Нефтинде ажиллап кургаг газы ол станциянын олар чүдүлү кыл-дыр ам ажиллап турар. Барын Сибириниң болгаш Уралдын хоорайларын, суур-

ларын, бүгү бадурга келерин чик өрткентик алектро-энергия-биле ол станция хандарып турар. Чаа алектро-станцияларын дөрткү соруга база салдыган. Газ болбазы-рады кылар заводтарын продукцияны Кузбастын үлөтүр району, Томск болгаш Новосибирск база ап турар.

Тоболскинниң нефть ком-бинаты нефть-биле кады келир газты уузе база болбазы-рады кылар. Ажиллап тур-лар заводтарын продуктулар ламчылар хоолдайарын То-болскинниң комбинатына че-дир дөрткү ам доостур кы-гала. Унелиг чиг-этти амды-ында дөрткү өмүр-чүк истернал-арына салаалаш, чурттуу нефть аминиянын бадурга келерин чорудуп турар. Ол чиг-эттен синтетиктиг каучукту болгаш пластмассаларын бадуруп ту-рар.

Эн чүгүла партияг доку-ментин Тюменниң ажил-агый-ны ташыккан. нефть-биле кады келир газы ажил-агый өн-не көвүдөтүр та-лазы-биле белектер хулаа-лерин алаган. Чаа беш чылаа индикс газы болбазырадыр кыларын ий катал көвүдөдир соруга салдыган.

В. ЖИЛЯКОВ.
Р. РЯБОВ.
(СЭТА-нын тускай корр.).

ЧЕРНИҢ БЕРИМЧЕЗИН БЕДИДЕР

«1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономикаг болгаш социал хөгжүлгезиниң кол угулушкыны» деп, СЭКП ТК-ның Төвөлиинде айт-канында алырга, ам эгелен турар он бирги беш чылда кө-дээ ажил-агый продукцияны бадурарын чылда ортумак хемчээли 12-14 хуу уладыр, тарааның чылда ортумак ни-ти чымылазы 238-243 миллион тонна чедер апар-дыр. Он-биле көдээни ажил-ишчилериниң мурунуга уулу соруга-лар салдыган. Ол соругалар көдээни ишчилерин моон сон-гаар улам-на күженишкенин ажилдарынче, өвөөш кары-галыг, аш шынарлыг алек продукцияны бадурарынче со-рук кирип турар. Коммунистг партияны болгаш Совет ча-зактын кижилер дугайында илердип турар сазы салыш-кынына талычы куш-ажыл-биле, мал болгаш чер ажил-агый продукцияларын бадурар көвүдөдир-биле харылажып ужурут деп.

Ылангыя чер ажилынын, тараа бадурарын көвүдөдириниң талазы-биле бо беш чылда салдыгып турар соругалар кан-чаар-даа аажок улу-дур. Оларны амыдыралта боттандыра төлөдө, чоттадыкчы бадур-биле, улам-на уулу мергезилдик ажилдар черек.

Моон-биле холбаштыр бистин «Ак-Туруг» совхозтан чам-дык тодаргай чижелерни маан а коргүзөр болай-дыр мен. Чер — чоңун кол байлаа. Онү чоп ажилдаар, оң бериче-дин улгатырар ужурут. А бистин совхозта калдыгы? Шы-нап-ла каракка хараданчыг деп болур. «Ак-Туруг» совхоз тургустунганында бээр-ле чер ажилын олурага ап көр-бөз деп чугалаа, хөвөрчө болбас ийик. Карак четпес дедем шөдөрүн тарып каар. А күзү ажап азырга, дүжү-дү шөдүгү эвес болур. Суттатгы черлер бистин совхозта де-гем. Ат-сугарылг Аймырынын инженерлг сугарылга системасы база ыла. Онү кызырына күрүне хой миллион акша-хөргөниң үндүргөн. Ол суттатгы шөдөр үндүргөн чарыгалды ам-даа «эңил» бербейт! Чүге ыдыгы? Чүге дөргө, чер ажилын културалы кууд-дур. Сугарылганы чогуур өйүндө чорутпаса, чери шокорай суутарып каар. Ын-дыг черден тараа үнөр боор бе?

Суттатгы тараа шөдөрүн көргөш, киж кайгаг бээр: оң-гуз-чингил, дон-дөстөк. Харын-даа донгелдиктик шык сазыш-ка кирип. Ындыг шөдөргө комбайннарның дүжүт ажаан чорутуру бени берге. Ол күчүлүг машина мырыял аңдарын кал чакылаар.

Мындыг четтестериниң үнү кээп турар чылдагыны чүдө дөргө, совхозтун кол агроному-даа, гидротехник-даа черин сугарыныче, сугатчыларын канчаар ажиллап турарынче, ол шыкша чазын механизаторларын шөдөрүн канчаар бол-базырады каарине кичээлгези сайбайн турарында-дыр. Ынчалгаш чыл санада аржак кууд дүжүт ап турар.

Онү ийкей Улуг-Хову деп черде суутарылга бугаын со-дло-биле чарган көрө агуулар Улуг-Хем районун сугарылга системасын аргалды 1979 чылда-ла кылп эгелзэн. Ол 1980 чылда доозулбап, харын-даа бо чылын бени доостас хө-рө. Ында ажилды организастап турары кошкак. Ол буга-нын тууду доостурган, Улуг-Ховуда сугатгы шөдөрүн он бирги беш чылдың баштайгы чымыла тарылга элечти-ригелзени кирип ужурут.

Бо беш чылда совхозка тараа бадурарын көвүдөдир төлө-дө, чер ажилын културалы үндөш-биле чартыры эр-жек чүгүла. Агрономнар, механизаторлар, сугатчылар-даа чаа чоттадыкчы бадур ажилдаар, чер ажилын продук-тууду бүгү хемчег-биле беледир хулаагелиг. Чаа он бирги беш чылда партиянын салып турар уулу соругалары онү бистен негеп турар.

Улуг-Хем район.

М. БАЗЫР-САДЫ.

Коммунистг күш-ажылды коллективин деп белик атты экилеп турар алектри стан-циянын коллективин — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дуг» комбинатта оң ажилдыг че-териниң брээзи. Алектри энер-гиязы бадуруп үндүреринин талазы-биле онү беш чылдың планын өрткөн чылдың март айыла-ла ол ажыг күүсеткен.

Он бирги беш чылдың баш-тайгы чымын олар база белик темпиги эгелзэн. Партиянын XXVI съездизинге уткуштур чектер аразында калбарган

чарышты мурунку олурунда турбиза чег чоруп турар.

ЧУРУКА: Ол шекти муру-накы сасаралар (солгай та-лаан), В. Лаптин, В. Перес, В. Вагин болгаш В. Ежов олар.

В. ЧАДАМБАНЫН фотоу.

ДОЛУ КҮЧҮЗҮ ЧҮГЕ ЧЕДИП АЛДЫНМАНЫЛ?

СЭКП-ниң XXVI съездизинге партия Топ Комитетинин Тө-левелсин бистин республиканы күш-ажылды коллективте-де калбаа-биле таныжып турар. Бо талазы-биле ажил Тыванын агар үлөтүрүнүн баштайгызы В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дуг» комбинатта база калбарган. Ол дугайын кыскамыл чугалаан бөзүн комбинаттын директору Эдуард Григорьевич Бутакотан «Шынын» корреспондентури дилзэн.

— Бистин чурттуу поли-агит амыдыралында төөгү-лүг болушун — СЭКП-ниң элечилгези XXVI съездизинге партия Топ Комитетинин Тө-левелсин комбинаттың бүгү коллективтеринге таныжып өрткөн. Ынчалза-даа амгы үе-де партияг чарыдышкыны-ның болгаш экономиктиг оор-редиктерин-даа бөлүмнеринде, школарында ССРЭ-ниң улус ажил-агыйны он бирги беш чылда болгаш 1990 чылга че-дир узе хөгжүдүрерин кол угулушкыны ооредик программазында кирген — деп,

Э. Г. Бутакот эгелзедө чуга-лаан. Болгумериниң прола-таристер боттарын дин-накчыларга Төлевелде айткан чүдүлгелер ком-бинаттын ажилы-биле сырий холбаштар тайылбырларын ооналажып турарлар. Чижээ, «Тыва даг-дуг» комбинаттын бадурга келер социал-хөг-жүлгези онү беш чылда кайы хире болганын, калдыг-кадыг четтестер тургулаанын, оларын уулаары-биле калдыг хем-

чеглерин алганш диннакчы-ларга тайылбырлап, моон сон-гаар соругаларын тодарып турарлар.

Онү беш чылда комбинат-тын коллектив чамдык че-дикшинерин чедип алган. Чижээ, тоску беш чылда дең-гээрге, коллективтин кол фон-дузу 2,24 катал көвүдзүн болгаш амгы үеде чүмү рубль ажып турар. Ол шы-как даг-дугу артылап, бадур-кеш 2 катал улгатып болгаш сайгарылга 24,5 миллион рубль четкен.

Онү беш чылда комбинат-тын тууду талазы-биле че-дикшинери база көскү. Эрткен беш чыл иштинде ком-бинаттын ийги элечилгези ту-дун доосток ажиллап кинген, ак-доуракчылар 28 муу дөрткүн метр мурттал-га шөлүн ап, боттарын чуртталга байдалын экижип кениер. Бадурга келер бадур-баа ажилдаа киртинген. Оларын чамдыктарын адал болур мен: аар чүк автомо-

бильдериниң гаражтары, даг-дугун руданын тымар кү-чүлөр, 280 уруг турар салык, магаларын, инитизин чеме-нелге черлери, шитир сугу-спорт комплекзин дээш өскө-даа туудулар чалып хоорай-агыйны ишти оуур-хөвөри улам чагайжытылган.

Беш чыл иштинде кылды-ган чүдүлгелер хой. Кол ажилдаа комбинаттың фаб-риказынын дериг-херекселде-рин чартканын хамаржар. Ол бүгүгө инитизин-биле 6 миллион ажыг рубльди ча-рылганын — чартыгыла ажилын кайы хире уулу хем-чээлди көстүп турар-дыр.

Чамдык чедикшинер тур-ла-да, даг-дугу бадур та-лазы-биле беш чыл планын күүсеттимээнин минин чу-гаалар ужурут бис. Онү чылдагыларын чүдө? План күүсеттимээнин кол-ла чылдагыны комбинаттын удуруткучуларын болгаш специалистериниң күш-ажыл-ды чогуур деңгээлге чедир ор-ганизастаанында, машина-техника болгаш дериг-херек-селдерин доозу-биле ажил-лазында дээрн билингитир. Чыгыкчыларын чедир алба-ны даг-дугун хемчээли 280 муу тонна чедип турары ком-бинаттың дең-дески эвес

Он бирги беш чылда ком-бинаттын мурунда уулу со-дло бадурга келер. Даг-дугу бадурга келер беш чыл-аминал 25—30 хуу көвүдзү болгаш чылда-ла 150—155 муу тонна продукцияны бээр ужу-рут. Онү чылда алырга хам-мыктын мурунда арылап чегинге ажилдарына таар-ымчалыг байдаларын тургу-зар, дериг-херекселдерин үзүк-соксал чок ажилдарын ажилдап келгенин херечиз-дир. База бир чылдаган бар. Ол дөргө рудад даг-дугун хуузу тодаратканын агуулар планын доктааларын док-таалканында хамаржылажып. Баштайгы санажыкчылар-биле алырга, рудад даг-дугу үч чартык хуу турган. А херек кырында ол ий хуу бени чете-лес болган. Ынчалгаш план элечилгези кылдыр берди-ген турган-дыр.

Ийи талазында бадурга келер технологияны чогуур де-нелге тургустунганында дер-иг-херекселдер үргүчү ур-чылкынче таваржып, анаа ту-рар таваржылар хой бол-ган! Ажилын калдарын ажилдап үнөр-кирер чорун ам-даа хой. Бо бүгүгүн түн-селде «Тыва даг-дуг» ком-бинат бодуун төлөвизон кү-чүзүн шийгээди алыр бер-гелзэн.

Он бирги беш чылда ком-бинаттын мурунда уулу со-дло бадурга келер. Даг-дугу бадурга келер беш чыл-аминал 25—30 хуу көвүдзү болгаш чылда-ла 150—155 муу тонна продукцияны бээр ужу-рут. Онү чылда алырга хам-мыктын мурунда арылап чегинге ажилдарына таар-ымчалыг байдаларын тургу-зар, дериг-херекселдерин үзүк-соксал чок ажилдарын

хандар. Ол шыкша тран-спорт схемаларын таарышты-ескертп болгаш даг-дугун салаалаш, чүдүлгелер доозу-биле механизатор. Инитизин-биле чүгө бо чылын техник-тин чартылгаларга 800 муу рубулан ийкей-буру ажил-агый кылдырар көрдүгүн.

Бадурга келер деңгээли, эки ажилдарынч бир күчүлүг илде — социалистг чарыш деп чүве, билингит. Ынча-гаш чарышты чогуур деңгээлге организастаарыны ком-бинаттын администрация, пар-тия, профсоюз болгаш той-инити организастары удуз кичээлгези салып, боттуу чамгылерин ап эгелзэн. Чур-тун мурунч күш-ажылды коллективтерин ховулап тур-рарлар чок ажилдаар дээш шийгээлгенин улам калбар-тыр болгаш продукцияны шы-нарын экижидер-биле шы-нар башкарылганын чаа системаларын негептердин чедип алыр.

Калдыг-даа бадурга келер черлерин эки ажилдарыга кижилерин амыдыра бай-дык, чурттар, ашталар черлерин экижидер удуз рождуг болгай. Ынча-гаш он бирги беш чыл-да Ак-Доурак хоорайнын де-вискээргези бойду камгала-ны күштелдирип, агаар ари-

информально-краснодересный отдел.

ДЫШТАНЫЛГА ЧОРУП ТУР

Москва. Кремльдің Съездин ордуна тургускан чуртун кол бакымын азы-бур өнүгү оттар-биле херал-дедилер чырып, чайынкыган. Айганын каас-чараш, хонунун шивини долганлар бичи-чаштар ташылап, омак-хөгүт ыры-шоорун ырлажып, ойнап-хогдээрлер. Олар-биле кадым — байырлалдык кол

маалдырлары: Соок-Ирей бол-гаш Харжыгаш, Чаа чыл. Декабрынын 25-тен эгелеп Кремльдин Съездин орду-зунда школяларга чаа чылдык чалчы болган оюн коргузгандары эгелээ.

ЧУРУКТА: чуртун кол ба-камын чанында. Н. Малышевтин болгаш А. Семеновтун фотосу.

Көрүкчүнүн бодалы

ХОМУДАДЫВЫС

Виктор Кок-оолдун «Хайраан-бот» деп классиктег шини чогалды бистин тыла кижилерде номчууза, көрбүз кижик чок болбай. Ол ошун чок шини болуп деп калып каан чар-лааны номчааш-ла, кижик бүрүзү ошун көрү-биле белеткенип, далажы бээр.

Ычангаш бистер база эртен чылдың ноябрь 17-нин хү-тиде телевиога болуп шагымда шини көрүп олурган биз. Бизде ойнап турар артистерин аразында хоочуннары: Б. Бадма-Саган биле Е. Кендеш-Билдин ойнагын магадан көр-үсүс-даа, профессионал анык артистеринг келтсе белет-кенип алганы-биле шини көчүтү куду докелдиг ойнаашы-га хомудавыс арга чок. «Хайраан-бот» шыкаш тыла классиктег чогалды көрүкчүлөр мурдунга үндүрер харыс-салгалыг болгаш өөрүчүг болушкун деп чүвени кижик бүрүзү билер. Ындыг турбуже, театрынын кол режиссеру Сили-оол Оюнуң ол хире чедир ажалдаттынмаан, шини көрүзе бергенге хомудавыс.

Бо шини сонугурап, билбес кижик чок чүве болганда, ошун ойнап турар артистеринг чакырылганын, оостерин өске оостер-биле салуп, калык экиндерин алып каап турарын көрүп олурган кижик бүрүзү билип олурар боор-дур. Хам-солдун камнааны база далажы узун болгаш артык немеделиг. Шинини каласталганы база аажок бодуң, адым.

Анык артистеринг ойнап турарын көргө, ала-ла ат чо-дуп турар, сеткилдинг ханымы-биле, хундугул-биле ойна-вазынар. Каранын ролонда артист Дадар Барымыза, Седил-тин ролонда Чадамба Монгуш боттарынын ролдарын чога-сеткил-салгындан, долугу-биле чедир көргүзүп шыдавазы-нар. Кенден-Хууракты Хертег Ширин-оол комедияга чо-мшуду ойнап турар. Шинини төңүзүндө, авторуу-биле алгыра, Кара тууржы бар аныкш, Седилтин Кенден-Хуу-ракты сегирип алганын көргөш: «Салба, салба, Седил!» дэш, Седилге дедир эа кээп турары, Кара туурдан халып бээрге, Седилтин Кенден-Хууракты бижектетерин шуут-ла уттуу каапкынар. Далашканымы ол бе? Шини кызырганы ол бе, чүге?

«Хайраан-бот» индиг куду деңгелдиг, бот-тивыгыр артистерге домей кылдыр профессионал артистеринг ойна-рынга чоншөрөшкө болган оон тургузукчу режиссеруна, хоон сонгар шини кызырбайн, бижиттинин олар кылдыр база ол үнүң болушкунарын амы ү-биле долуштурбайн чоң мурдунга баралгадырын күзеп каалынар.

Ч. ООРЖАК,
С. КОКАП-ООЛ.

Айтырыңар, харыылар берээли

ЧУУ ДЕП ТАЙЫЛБЫРЛААРЫЛ?

1. Флюорографтын шинчи-дингенни харыызын калжы-дынаарыл? Чылдың-на шин-чигең улустун экин-даа, ба-гайы-даа билдирмес боор. Чу-руктары көргүсө-даа, дер-бес-даа. Ол дугайын чуу деп тайылбырлаарыл?

2. Бир эвес өг-бүледен бир кижик азыр деп караан болза, артык улусту канча-рыл? Бо айтырылгала Чаа Чаа-Холдун бөлүк-чурттакчы-лары харыылап бээрин де-лээ. Кызылда туберкулезка ууду диспансеринг № 2 сал-бырынын улуг эмчиси С. К. Саттын харыызын моон адаанда парладывыс.

3. Амы үеде өкпе, рак бол-гаш детлариникин аарыын илердерде кижинин өкпөсүн сайылганы-биле (рентген-флюорография) шинчи ту-рар. Флюорография дэрге чоңу массалык-биле саалал чокка-шунулар рентген аппа-рады. Республиканын туберку-лезка ууду диспансери тоа-

фик-суугаар районнар айы-ны биле өкпе-херектин флюо-рографтын шинчилдигин эр-тирин турар.

Кайа-бир сууруч бүгү чурттакчылары, флюорограф-тын шинчилдигин эртек болза, эмчи ол рентген плен-каны шинчи көргөш, аарыг илерзин улустун данызын тургускаш, оон-даа ылай-аарыны тодаралары-биле ук суурун улуг эмчиге берип каар. Ук далайда киргешер-ин районун өкпе аарынын эмчиге азы республиканын туберкулезка ууду диспансе-ринге кыгырткаш шинчилте-ринг эрттерер. Калык болган улусту кыгыртас.

2. Бир эвес өг-бүледен бир кижик өкпе аарыг деп илер-тир болза, артык улусту-ры районун өкпе аарынын эмчиге азы республиканын туберкулезка ууду диспансе-ринге тускай шинчилтегн эр-тео алаар.

А ЖЫЛЫНГА БЕРДИНГЕН

ТЕЛЕВИДИНИЕ

1940 чылдар үези. Тывага башкы кадрлар чедиптес тур-ган. Ычангаш 7-10 класс доосканымын түр курстарга өөрөткөш, школяларже башка-лап үндүрүп турган. Олар чоңун амы-төзүн эртем-биле көргөш, боттары база өөредилгенин уламчалап тур-ганар. Оларынч штинден ат-сурагыт, хоочун башкылар үнүлээ.

1948 чылда Кызылдың № 2 ортумак школасы Кувискаал Куулар өөрү-биле кады доос-кан. Ол толугу томазын киж-инг оолду башкалап бол-дур деп башкылар сүм-лээнер.

Терс-Холде Чыргаланын школасы ырак школяларын бирээни Алаа барып башкы-ларын Кувискаал Кууларын келдиргеш, ыччалдагы обла-стың улус өөредилге килдизин эргелекчиг турган Б. Х. Болдур-оол бергеш ажалла-арын дужалын бижип бер-ген. Ычанараа ынаар бичи самолет ужуп турган. Куви-скаал Кунчунович ынаар Терс-Холде, тайга сыныарын кы-ры-биле чорашып, кезек-кезек ортудуктарын халдун чо-гуна Чыргаланын суурга че-лип келген Долгандар көрүп турарга ол черин каас чар-а-

жы торгуманын чалып каан деп кайгычак чараш болган.

Ол черин чурттакчы чоңу-биле таныжып чугаалажып көргө, уругларын ада-нези-ниң эптиг-ээлдээ, сөк-домая-ның чыгыт чымчаа келдергей болган. Кувискаал Кунчунович-та башкылар турар хоочун башкыларын дузасын көрүп, арга-дуржулгазын өөрсин тургаш, ажалдап эгелээ. Ол ажал айла сонугурагыт бол-ган. Башкы кижиге билг хер-ек, бодуун билин хүн бүрү бедилер дэрге өөрөнкчилер-ге быжыг билигн бээр ол деп чүвени К. Куулар херек кырынга ажаллап тургаш бил-ген. Ычангаш ол болу база өөрсин эгелээ. 1960 чылда Кызылда күрүенин педагогика институтун бот-өөредилге-биле дооскан. Кувискаал Кун-чунович республиканын дур-жулгагыт, хоочун башкылар-нын бирээни алган. Ол төр-күн дил болган литература башкы болганда улустун аас чогаалын болгаш чыл бү-рүдө үнүп кээр ном-дептерин, солуннарда чаа чогаалдарын үргүчү көрүп, оон дугайыла өөрөнкчилерге сонугурагыт турар.

Чон ортузунга хей-ниметини

ЯНВАРЬ 8-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
8.00 — «Уе». Информастыг программа. 8.40 — Эртеги гимнастика. 9.05 — «Бремене хажумчурлар». Мультифильм. 9.25 — «Валыны парустары». Уран-чеген телефильм. 10.35 — Украинанын хурусу Г. В. Берска аттыг алдарлыг үлестер-лиг инити ырынын концерти. 11.20 — Медээлер. 11.25—14.00 — Чансар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — «Чер кырында кижик». Кинопрограмма. 15.25 — «Орус болгаш совет музыканын шы-гаралыг чогаалдары». Д. Шос-кович. Симфония № 7. СССР-ниң курүмнүн үлестерге сим-фония оркестри хүсөдөр. Дир-жеру — СССР-ниң улустуу артык Е. Светланов. 16.40 — «Делегейки дескиндер 80 хо-нука» (Австралия) деп хей сериалыг мультифильмни баш-тайгы көргүзүлгез. 8-ку, 10-гу сериалары. 17.25 — «Миланон-нары асининг университетте-ге». Кижизилдиге комплексти-г хамдарыла. Зеленоград хоорайнын партия организа-циясынын ажалынын дуржу-галында. 18.00 — «Чурук бу-згунчае — хүн». 18.15 — Ба-гун делегейде.

КЫЗЫЛДАН
18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Чогаалык болгаш уе». Дамчылалга. 19.10 — Теле-медээлер.

МОСКВАДАН
19.20 — «Индия биле чаа ужуражышкын» деп доку-менталдыг фильминг баштайт көргүзүү Л. И. Брежнев-тин Индияга аян-чорунуп дугайында. Автору — В. Ду-наев. 20.30 — «Уе». Информ-астыг программа. 21.05 — Фа-гурлук чунгулашкында СССР-ниң чемпионоды. Эжеш чун-гулашкын. Кыска программа. Одессадан далашкыла. 21.35 — 22.50 — «Чогаалык болгаш амы уе». С. Залыгин эрттирер. Тонгөндө — Багун делегейде.

ИЛИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.30 — «Чаа болган эрич-лар». Дамчылалга. РСФСР-ниң улустун артык композитор, В. Левашов эр-тирер.

КЫЗЫЛДАН
19.20 — «Кижик бүрүзүчү ка-дым — бүтүлгөй байла». 19.40 — Чаралалар. 19.45 — «Астрономиялук Бакута ужу-ражыр». Телефильм. 20.10 — 20.40 — Фильм-концерт.

Агаар

Бөгүн республикага элдер бу-дугаалар, нибес, Барыын чук-угулашкынын халык дур-гени секундда 2-7 метр чедер. Агаарнын температурасы 23-28 градус соок болур.

Кызыл шокар будугаалар, чабас. Барыын чукугулаш-кынын халык дургени секун-дада 2-7 метр чедер. Агаар-нын температурасы 26-28 гра-дус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

Январь 8-те
«НАЙРАЛ»: «Өлүм чок-кашей» 9.30, 11.30, «Ууун ду-ш» 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Истек» 9.00, 13.40, 19.30, «Дарта баар сен бе?» 11.50, «Али-Баба» болган дэрген дээрбечилер-нин ужураалары» 16.40 ша-ктарда.

«ВОСТОК»: «Сылдыс ин-спектору» 11.00, 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ЧАРЛАЛ

Кызылдың күрүенин педа-гиститудунг белетке салбы-ры физика-математика фа-культетинге немедө хулэп адымын кылырын чарлап тур.

Алаа соолгу чылда ууду-базы стажыг бир чылдан эвэш эвес ажалдаан амычтын аны-жастары хулэп алыр. Ректор-ун адынга чоруткан билдир-индикте даразында доку-менттерин кожар.

1. Ортумак билг дугайында документ (бодун).

2. Куш-ажыг дептеринин холгалы.

3. Эмчи шымылгазы (280-гы майык).

4. Ажаллап турар черинден характеристика.

5. Будуругун черинден чор-уткан бижик.

6. 3х4 см, хемчээнд 6 фо-то-чуруктар.

ДОКУМЕНТИЛЕР ЧО-РУ-ЛАР АДРЕС: Кызыл хоорай-нын Ленин кудумчузунда 3 дугаарыг бажы, институту белетке салбыр.

Өвүр районунг Саглы ка-дэз Советинин куусекчинг сүмдөлгөг тамазы чиккен. Ону күш чок кылдыр сазар.

УНУУШКУННЕР УЛАЖЫР

Култура бажында «Мер-ген-Шеве» деп херөжөөннөр-күлү бар. Соолгу үеде оон ажалынчыл бир көскү хевир, амыда аас журналынын суу-рларже үнүшкүнү болур. Ын-дыг үнүшкүнү үезинде олар херөжөөннөргө аны-бу-ру материалдарын чедирип турарлар. Эртенг чылдың төнтүгүдө аас журналынын үнүшкүнүг келжолери Бу-рен-Аксы болгаш Мерген суурларга болган.

Ужражылга үезинде Бу-

рен-Аксы суурун херөжөө-неринин далгандан кылган аны-буру нарын аш-чөм делегелгени «Подружка» клуб организастан. Аалчылар ач-чөм кылыгларын магадап, оларын кылырын аргалары-биле сонугурап та-нышканнар.

Чыл эгелдиге «Мерген-Шеве» клуб Каа-Хем район-нун, «Совет Тыва» совхозунга ааллап баары-биле белеткенип турар.

Л. РОЗЫГРАЕВА.

СССР-НИН УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙН КАТАПТУРГУЗАРЫНЫН БОЛГАН ХӨГЖУДЕРИНИН 1940 ЧЫЛДА УНДҮРГЕН КҮРҮНЕНИН ДӨРТКҮ ЧЭЭЛИЗИ

1980 ЧЫЛДЫН ДЕКАБРЬ 9-ТА МОСКВА ХООРАЙГА БОЛГАН ӨРТЕК ЭГИДЕРИНИН УШКУ ТИРАЖЫНЫН

АЛБАН-ХУУНУН ТАБЛИЦАЗЫ

Чээлинин ажылгалче үндүрген бүгү разрадарынын сериаларынын дараа-зында бөдүгтеринин (бөлүк бүрүзүндө 25 серия бар) шунту 50 номерлеринин (№ 01-ден № 50 чедир) облигациялары өртөөн эгидери-биле тиражта кирген.

№ сериядан	№ серия chedir	№ сериядан	№ серия chedir	№ сериядан	№ серия chedir	№ сериядан	№ серия chedir	№ сериядан	№ серия chedir	№ сериядан	№ серия chedir
060026—060050		063026—063050		066351—066375		069701—069725		072601—072625		076776—076800	
060101—060125		063101—063125		066476—066500		069726—069750		072626—072650		076826—076850	
060126—060150		063176—063200		066676—066700		069776—069800		072651—072675		076926—076950	
060176—060200		063201—063225		066776—066800		069826—069850		072751—072775		076951—076975	
060251—060275		063451—063475		066826—066850		069926—069950		072776—072800			
060326—060350		063576—063600		066876—066900		069976—070000		072951—072975		077001—077025	
060476—060500		063601—063625		066951—066975						077101—077125	
060526—060550		063726—063750				070001—070025		073051—073075		077126—077150	
060551—060575		063776—063800		067051—067075		070151—070175		073076—073100		077151—077175	
060676—060700		063801—063825		067151—067175		070201—070225		073101—073125		077201—077225	
060701—060725		063926—063950		067176—067200		070226—070250		073126—073150		077301—077325	
060901—060925				067226—067250		070326—070350		073276—073300		077351—077375	
060951—060975		064001—064025		067326—067350		070351—070375		073576—073600		077601—077625	
		064201—064225		067351—067375		070451—070475		073651—073675		077676—077700	
061051—061075		064351—064375		067426—067450		070476—070500		073751—073775		077726—077750	
061176—061200		064501—064525		067476—067500		070751—070775		073826—073850		077826—077850	
061276—061300		064551—064575		067526—067550		070776—070800				077951—077975	
061301—061325		064576—064600		067576—067600		070801—070825		074176—074200			
061551—061575		064676—064700		067701—067725		070876—070900		074226—074250		078001—078025	
061576—061600		064751—064775		067776—067800				074276—074300		078026—078050	
061701—061725		064951—064975		067876—067900		071076—071100		074301—074325		078051—078075	
061751—061775				067901—067925		071151—071175		074351—074375		078101—078125	
061776—061800	065051—065075					071176—071200		074426—074450		078201—078225	
061801—061825	065376—065400			068076—068100		071326—071350		074576—074600		078301—078325	
061826—061850	065451—065475			068201—068225		071351—071375		074676—074700		078351—078375	
061876—061900	065476—065500			068251—068275		071401—071425		074726—074750		078376—078400	
061901—061925	065501—065525			068426—068450		071451—071475				078476—078500	
061926—061950	065551—065575			068476—068500		071476—071500		075076—075100		078551—078575	
061951—061975	065576—065600			068501—068525		071526—071550		075626—075650		078701—078725	
	065626—065650			068576—068600		071576—071600		075651—075675		078726—078750	
062026—062050	065651—065675			068601—068625		071626—071650		075701—075725		078826—078850	
062051—062075	065676—065700			068651—068675		071776—071800		075726—075750			
062201—062225	065726—065750			068801—068825		071801—071825		075776—075800		079026—079050	
062226—062250	065751—065775			068901—068925		071195—071975		075926—075950		079126—075150	
062276—062300	065776—065800			068926—068950				075976—076000		079226—079250	
062351—062375	065876—065900					072076—072100				079301—079325	
062376—062400	065901—065925			069001—069025		072101—072125		076026—076050		079351—079375	
062401—062425	065926—065950			069101—069125		072151—072175		076201—076225		079376—079400	
062476—062500		066001—066025		069126—069150		072176—072200		076251—076275		079476—079500	
062601—062625		066026—066050		069201—069225		072201—072225		076351—076375		079501—079525	
062651—062675		066051—066075		069276—069300		072226—072250		076376—076400		079526—079550	
062751—062775		066126—066150		069301—069325		072376—072400		076426—076450		079551—079575	
062901—062925		066226—066350		069501—069525		072426—072450		076451—076475		079776—079800	
				069651—069675		072451—072475		076526—076550		079826—079850	
				069676—069700		072551—072575		076651—076675		079926—079950	
								076726—076750			